

JAK SE TVÁŘÍ NAŠE ZEMĚ V EVROPSKÉ UNII

ZPRÁVA O III. ROČNÍKU KONFERENCE „TVÁŘ NAŠÍ ZEMĚ – KRAJINA DOMOVA“ S ÚSTŘEDNÍM TÉMATEM „ČESKÁ KRAJINA V EVROPSKÉ UNII“

Ve dnech 8. - 10. března 2005 se již potřetí v průhonickém konferenčním centru sešli odborníci různých profesí, jejichž společným jmenovatelem je krajina a její využívání, ochrana a vztah k ní.

Loňský vstup naší republiky do Evropské unie se v mnoha směrech začíná projevovat i na tváři naší domovské krajiny. Celkem logicky se tedy ústředním tématem stala „Česká krajina v Evropské unii“. Oproti předchozím letům se některé okolnosti kolem konání konference neměnily, jiné naopak prošly vývojem. K těm prvním patřilo to, že konference byla opět pod záštitou prvního prezidenta Václava Havla a místopředsedy Senátu Petra Pitharta pořádána Společností pro krajinu a Českou komorou architektů za spolupůsobení celé řady dalších institucí a organizací a že duší celého podniku byl jako dříve neúnavný Ivan Dejmal – předseda Společnosti pro krajinu.

Novinkou bylo zkrácení trvání vlastního jednání konference ze tří na dva dny a místo tradičního podvečerního slavnostního zahájení, jímž se staly impozantní, byť poněkud nevytopené prostory bývalého dominikánského chrámu Svaté Anny na Starém Městě Pražském – po rekonstrukci architektkou Jiříčnou pro Nadaci Vize 97 Václava a Dagmar Havlových nazvaném „Pražské křižovatky“.

Zahájení

Zahájení ve zmiňovaných moderně, ale decentně upravených bývalých chrámových prostorách, zahájil svým video-pozdravem **Václav Havel**. Hlavní myšlenkou jeho projevu byla nutnost celistvého chápání životního prostředí a krajiny a jeho ochrany s upozorněním na přetrvávající resortismus. Zajímavý a mnohoobsažný projev přednesl **Petr Pithart**. Zamýšlel se mimo jiné nad strategií ochrany krajiny proti všudypřítomným dravým stavebním investorům. Na rozdíl od předchozích let se zahájení nezúčastnil žádný z ministrů, ale jejich náměstci a představitelé parlamentu. Z jejich projevů byla zřejmá znalost problematiky krajiny a životního prostředí v rámci svých působností či odborné vzdělanosti,

lišili se pochopitelně v akcentech na priority řešení.

Blok Zemědělství a venkov – klíč k budoucnosti evropské krajiny

Vlastní pracovní jednání konference bylo po úvodních slovech starostky Práho-
nic **Hany Borovičkové** a ředitele VÚKOZ **Ivo Tábora** zahájeno blokem **Zemědělství a venkov – klíč k budoucnosti evropské krajiny**. K nejzajímavějším příspěvkům tohoto bloku patřil komplexně pojatý přehled změn českého venkova a krajiny v souvislosti se vstupem do EU od **Tomáše Douchy**. Upozornil na šance a rizika v souvislosti s tvorbou a realizací agrární politiky a s bariérami na trhu půdy. S tím do velké míry souvisel i referát **Miroslava Fantyše** o tradičních i nových nástrojích a dotačních programech pro rozvoj venkova a optimální míry zemědělského hospodaření i úvaha **Václava Mazí-
na** o významu pozemkových úprav pro českou krajinu a současném stavu jejich zpracování. Při 500 zapsaných a cca 500 rozpracovaných komplexních pozemkových úpravách je zřejmé, že jde o úkol pro nejméně jednu další generaci. Do poněkud jiného soudku v tomto bloku náležela praktická ukázka **Tomáše Havlíčka** a **Michala Pospíšila** o přímém jednání s vlastníky pozemků na Kyjovsku o možnostech realizací protierozních, revitalizačních a dalších krajinných opatření bez složitého, nákladného a zdoluhavého procesu komplexních pozemkových úprav. Nutnost propojení Programu obnovy venkova a Komplexních pozemkových úprav jako dosud nejdůležitějších nástrojů tvorby zemědělské krajiny připomněl ve svém vystoupení **Jan Prudký**, vymezení funkce a místa krajinného plánování ve vztahu k plánování územnímu **Dagmar Stejskalová**, jeho srovnání se stavem v zahraničí a postupové kroky k jeho institucionalizaci u nás pak **Josef Fanta** a **Eva Boucníková**. Navržený obsah Strategií rozvoje mikroregionů představila **Helena Součková**. Je třeba zdůraznit význam problematiky Energie z biomasy jako významné

možnosti řešení využití ZPF v příštích letech, kterou názorně prezentovala **Vlasta Petříková**.

Poněkud odlišné, přesto však poutavé myšlenky zazněly mimo uvedený blok a sice v evidenci mladších i velmi starých povodňových značek – nejčastěji na fasádách domů a mostů jako součásti paměti krajiny a společnosti od **Libora Elledera** a o měření škod a újm na krajině a přírodě z úst **Josefa Sejáka**.

Blok Trendy urbanizace evropského prostoru

Odpolední blok zahájil přehledem o evropských i národních dokumentech územního rozvoje a jejich vzájemných souvislostech **Martin Tunka**. Nastínil i hlavní zásady projednávaného nového stavebního zákona a jeho změny vzhledem k předpisům současně platným, včetně nově navržených nástrojů územního plánování. Vzhledem k ochraně krajiny před suburbanizací je např. zvláště významný fakt, že mimo zastavěné území bude možno stavět jen po změně územního plánu a nejen jako mnohdy doposud na základě územního rozhodnutí. Tato témata se pak stala jedním z hlavních předmětů bohaté a celkem plodné diskuse. (Pozn. redakce: článek Martina Tunky uvádíme na straně 20 tohoto čísla)

Na vystoupení navázal **Milan Körner** s přehledem trendů změn ve středoevropském osídlení. Zdůraznil zejména rozsáhlé vysídlování bývalé NDR a nárůst obyvatel ve starých spolkových zemích. V ČR jde kromě celkového dlouhodobého poklesu počtu obyvatel o jejich výrazný přírůstek v okolí velkých měst vzhledem k suburbanizaci.

O způsobech a rozhodování o krajině jako o významném a mnohoznačném politiku velmi fundovaně pojednali **Vladimír Šipler** a **Jiří Plos**.

Poněkud svérázným, nicméně hluboce pravdivým příspěvkem v tomto bloku byl výčet špatných zkušeností **Jana Borského** ohledně projektování zeleně v městských ulicích a jeho nerovném boji s nepřehled-

nou džunglí inženýrských sítí. Potíže působí zejména spleť a navzájem se překrývající změn jejich ochranných pásem, ale i dostupnost dokumentace a celková nekoordinovanost, což někdy realizaci výsadeb v některých lokalitách zcela vylučuje.

Odskokem z praxe a tvrdé reality do „Trochy sémantiky“ (přesně tak zněl název) se stal referát **Zdenka Maisnera** věnovaný některým nepříznivým trendům v minulém i současném stavebním rozvoji Prahy. Zamyšlení svědčilo o velké citlivosti a vnímavosti autora.

Problematikou brownfields již známá **Jiřina Jackson** se zabývala tentokrát inventarizací pro jejich další řešení v rámci územního plánování. Srovnávala různé přístupy k jejich evidenci, metody třídění a možnosti jejich revitalizace vhodně shrnuté v závěrečném poučení a doporučení. Známý dopravní expert Děť Země – **Miroslav Patrik** se z pohledu tohoto vlivného nevládního environmentálního hnutí kriticky zabývá masivním rozvojem dopravní infrastruktury po pádu železné opony. Dokladem toho je mj. úbytek jedné pětiny ZPF za uplynulých 22 let a necitlivé megalomanské plány na dálniční propojení bez ohledu na CHKO, přírodní rezervace, území NATURA 2000, jejichž podrobný výčet a popis referát přináší. Vybrané právní aspekty ochrany krajiny v českém a evropském prostoru pak shrnul ve svém vystoupení **Milan Damohorský**.

Zkušenosti krajinářů **Martin Weber** a **Gražyna Novotná** z VÚKOZ Průhonice rekapitulovali význam nedávno u nás přijaté Evropské úmluvy o krajině a načrtli cíl i obsah Strategie odpovědnosti za českou krajinu minulosti, dneška i budoucnosti, jako nezbytné východisko implementace tohoto zásadního dokumentu Rady Evropy. Spíše strohý a právnícký referát byl příjemně dokreslován moderními sovkami mistra Koblasy realizovanými v okolí kláštera Ralsko.

Blok Naše krajina jako součást kulturního prostoru Evropy – krajinný ráz

Tento blok navázal po občerstvovací a hlavně setkávací a diskutační přestávce. Ne všechny příspěvky zde pro nepřítomnost některých přednášejících zazněly, komentují tedy některé z nich jen na základě sborníkového textu. **Jitka Feitová** představila důležitá fakta ohledně obnovitelných energetických zdrojů a možné dopady jejich výrobních technologií na krajinný ráz včetně pokročilejších zahraničních

zkušeností. Týká se to nejen tradiční energie vodní, ale také solární a v diskusi pak bohatě propírané energii větrné a energii z biomasy. Krajinným rázem lidskou činností snad nejdotčenějšího území v ČR – Podkrušnohoří – se zabývala **Marie Lafarová** obhajující přísné ekologické limity těžby pro nejcennější a dosud relativně zachovalé části tohoto regionu. Evergreenem dopravních koncepcí od konce třicetileté války je a bude gigantický projekt vodní cesty Dunaj – Odra – Labe (známý jako D – O – L). Sofistikovanou a obsáhlou apologetikou tohoto veděla se stal příspěvek **Jaromíra Kubce**. Škoda jen, že neodeznl. Kritickou úvahou o vlivu větrných elektráren a vertikál vůbec na vnímání a celkový vzhled krajiny dokonce z pohledu taoismu byl tématem referátu **Jana Kroči**, rovněž jako i vystoupení **Eduarda Sequense** a **Petra Holuba** větr-

nou energetiku naopak nadšeně obhajující. To se na konci bloku stalo pak předmětem bohaté diskuse, k níž se cítili být povoláni snad zástupci všech přítomných profesí.

Na nesnáze ochrany krajiny zejména s ohledem na krajinný ráz po reformě veřejné správy poukazovala **Alena Škoudlínová**. Ze svých praktických zkušeností probírala věže operátorů GSM, velkoplošné poutače, skladové a obchodní komplexy a další oplocené plochy, ale i kolonie rodinných domů a golfová hřiště. Kriticky se vyjádřila i k návrhu nového stavebního zákona, který dle autorky hodnocení krajinného rázu omezuje jen na zvláště chráněná území a přírodní parky a řadu staveb a činností staví mimo stavební povolení a územní rozhodování. Nutno poznamenat, že tak jednoznačně to v návrhu stavebního zákona zase není.

Na konec bloku pak **Jiří Fencel** představil již téměř třináct let postrádaný návrh prováděcího předpisu k ochraně krajinného rázu zaštitěný Ministerstvem životního prostředí.

Z neplánovaných rozsáhlejších diskusních příspěvků zaujal především **Radim Perlín** s otázkami kdo je vlastně dnes hlavním správcem a uživatelem krajiny a jak jsou názory odborníků na její tvorbu a ochranu v souladu s názory jejich (především venkovských) obyvatel. Navazující debata byla místy velmi podnětná, místy poněkud akademická, nicméně o její přitažlivosti svědčí fakt, že sál byl plný až do konce v 19,30 hodin. Jednou z nejvýraznějších hlavních diskutujících se stala energická paní starostka jedné středočeské obce (neuvádím jména neb bych je nerad zkomolil), která dokázala, že i na místní úrovni jsou lidé s dostatečným legislativním přehledem, kteří nepodlehnou lákavým nabídkám velkých investorů a vidí dál, než za jedno volební období.

Blok Identifikace s místem a krajinou jako základ Evropy regionů

Tento blok se přes svůj mnohoznačný název zabýval téměř výhradně otázkami krajiny česko - německého příhraničí. **Václav Cílek** upozornil, že až nyní ve čtvrté generaci po znovuosídlení lidé srůstají

s místem a vytváří se skupiny lokálpatriotů. O duchovní hloubce a nezbytné posvátnosti v souvislosti s historií pohraničí psal poeticky i **Václav Vokolek**. Příběh putování na kole po mizejících německých hřbitovech Děčína zde povyprávěl a fotodokumentací doplnil **Radek Fridrich**. Na příkladě osídlování Nového Světa se futuroložka **Lenka Tvrdková** zamýšlela nad relativitou vztahu k práci, krajině a přírodě původních a dosídlených obyvatel, z čehož lze vyvodit i nadčasová zobecnění. Již z minulých ročníků konference známý nadšenec a obnovovatel krajiny, kulturních tradic a památek Brou-

movska **Jan Piňos** strhl svým osobním svědectvím o kráse i prokletí tohoto osobitého výběžku Čech, ale také odhalováním nepřijemné pravdy o zdejších poválečných tragédiích zhmotněných v roce 2001 křížem smíření na Bukové hoře. Že jde o téma dodnes kontroverzní a bolavé, dokázala následná bouřlivá mediální kampaň, která měla pro původce nápadu těžké osobní důsledky...

Osídlováním pohraničí, jeho specifiky i hlavními změnami v krajině se zabýval **Petr Mikšíček**. Jako naděje pro pozitivní vývoj v pohraničí v budoucnosti vyzněl obsáhlý příspěvek **Jana Kozdase** a **Tomáše Rothrockla** o péči o krajinu na Znojemsku v minulosti a o dnešních úspěšných iniciativách k obnově jejich kulturních artefaktů.

Blok – Naše krajina jako součást kulturního prostoru Evropy – Naše krajina v přírodní krajině Evropy

Řada příspěvků předposledního bloku se zabývala problematikou říčních niv a vody v krajině vůbec. Jeho zahájení se zhostil vynikajícím způsobem **Zdeněk Lipský**, který vpravdě encyklopedicky definoval vznik a současný stav využívání údolních niv. Následující referát **Igora Kyselky** představil mezinárodní projekt „Přeshraniční management a identita říč-

ních krajin“, jehož výstupem budou srovnávací případové studie z několika významných úseků střeoevropských niv. **Jarmila Měkotová** rozebrala a velmi pozitivně ohodnotila novelu vodního zákona, která je krajinné ekologii velmi vstřícná, upozornila však na obvyklé nebezpečí jejího liknavého naplňování. Bohatě obrazově dokumentovaný referát **Antonína Bučka, Petra Maděry** a **Petry Packové** představil nadějný a posléze úředním šimlem zmařený mohutný rozvoj dřevinné vegetace na nově vzniklých a pak tedy opět zaplavených ostrovech ve střední Novomlýnské nádrži, čímž nemalé státní prostředky přišly vničeč. Bohatou, z časových důvodů bohužel nedokončenou, avšak velmi pestrou a poučnou přehlídku realizovaných příkladů krajinnotvorných programů představil **Darek Lacina**.

Přehled výsledků vývoje a působení několika jihomoravských biokoridorů poskytl **Luboš Úradníček**. Ostrou diskusi slibovaly dvě odlišné koncepce rekultivací posttěžební krajiny. Zatímco **Petr Sklenička** dokládal na řadě fotografií úspěšnost tzv. přírodě blízkých metod rekultivací založených zpravidla na více či méně řízené sukcesi, **Konstantin Dimitrovský** – zkušený zastánce klasických lesnických metod rekultivace výsypek bohužel nebyl přítomen. V diskusi sice oprávněně zaznělo na adresu Skleničkových snímků, že chudou zemi je možno nafotit tak jako by byla bohatá a naopak, je však nutno uznat, že přírodě blízké (divočící) metody rekultivace mají v mnoha případech své místo, stejně jako i klasické rekultivace – zejména v extrémních půdních a sklonitostních podmínkách.

Blok – Naše krajina jako součást kulturního prostoru Evropy – Naše krajina v kulturní krajině Evropy

Poslední, možná však nejsledovanější se stal poslední blok konference věnovaný krajinným aspektům památkové péče. **Irena Bukačová** vystoupila s obsáhlým přehledem problémů památkové obnovy v západních Čechách. Zásady a postup své práce shrnula do hesel – poznání – péče – participace – prezentace. Zajímavě a z vlastních zkušeností hovořila o pomoci obcím s rozšířenou působností a o podpoře komunálních projektů, rovněž jako o nutnosti obnovy sítě dobrovolných (terénních) pracovníků památkové péče. Mezi největšími problémy památkové obnovy z hlediska charakteru jmenovala

dva. Jako první jde o smysl obnovy církevních památek, neboť římskokatolická církev v tomto sekularizovaném kraji má s ohledem na pastoraci zájem na využívání a péči jen o cca 20 % z nich. Druhou významnou, avšak drasticky opomíjenou skupinou památek jsou malá, většinou značně chátrající panská sídla. **Martina Pásková** z MŽP představila rozpracovanou publikaci svého odboru „Zásady péče o urbánní prostředí“ (myšleno přírodní složky tohoto prostředí). Mluvila dále o pozitivním vývoji programu podporujících projekty sídelní zeleně, obnově Lednicko-valtického areálu a požadavku UNESCO na zřízení geoparků – tedy geologicky cenných chráněných území a rozvoji tzv. geoturistiky, k čemuž bylo již vytipováno několik našich, vesměs nějakou formou již chráněných území.

Závěrečnou diskusi rozvířil moderátor bloku **Tomáš Hájek**, který zdůraznil nutnost obnovy nejen památky jako takové, ale zejména její naplnění smysluplnou funkcí. Upozornil dále na dohledné možnosti financování jak z republikových, tak zejména z evropských zdrojů.

Závěr

Co říci závěrem – ptáme se již potřetí. Můžeme ocitovat rekapitulaci prvních dvou konferencí z pozvánky na tu nynější – třetí z pera Ivana Dejerala a Jiřího Plose: „Úspěch **první konference, konané v únoru 2001**, dokázal životaschopnost myšlenky historicky prvního fóra výrazně nadresortní povahy. Na konferenci si v nebývalém počtu vzájemně naslouchali odborníci, kteří se často názorově míjejí, ale jejichž profesní působení i životní orientace se cíleně vztahují ke krajině. Ve slibné míře se tak začalo naplňovat hlavní poslání konference i návazných počínů: – obrátit pozornost k prostředí našich sídel a volné krajiny, k tomu, co ovlivňuje

jejich vzhled a kvalitu, i k tomu, jak zpětně působí na společnost; – přispět k hlubšímu pochopení našeho místa na zemi a následně ke korekci našich zájmů, kterými svou krajinu ovlivňujeme.

Druhý ročník konference byl zaměřen na otázku, co máme a můžeme s naší krajinou dělat, co tomu brání a co to vyžaduje. Konference položila důraz na péči o krajinu jako o nenahraditelný přírodní zdroj a pramen poznání k uspokojení našich materiálních i duševních potřeb a vyzvala představitele politické reprezentace, aby v přijímaných zákonech a opatřeních zlepšili postavení veřejnosti a nevládních organizací při rozhodování o správě území a v zájmu vytvoření podmínek řádné péče o území ukončili jednostranně ekonomicky motivovaný tlak na zánik samostatnosti malých obcí a změnil daňový systém tak, aby nediskriminoval sídla s malým počtem obyvatel a bral v úvahu i rozsah spravovaného území“.

Tento, tedy třetí ročník konference byl zaměřen především na otázky spojené s integrací naší země, a tedy i naší krajiny do sjednoceného prostoru Evropy. I když evropská integrace bude logicky postupovat, zodpovědnost za její společný úděl znamená, že každý musí někam patřit a mít pozitivní a aktivní vztah ke své obci a jejímu okolí, tedy na globální otázky dávat lokální odpovědi. Na tom je ostatně založen i Program obnovy venkova, jemuž a jeho dopadům byla na konferenci věnována dostatečná pozornost.

Je zřejmé, že Společná zemědělská politika bude stále více zdůrazňovat funkci zemědělství jako údržby krajiny a zvyšování její biodiverzity, ekologické stability i kulturní rozmanitosti. O tom svědčí stále větší prostor věnovaný alternativnímu zemědělství, pěstování biomasy jako zdroji obnovitelné energie, drobné výroby z místních zdrojů i ekologické, tzv. měkké turistiky a agroturistiky.

Tvář naší země podstatně ovlivní i nový stavební zákon, který jak doufáme bude v současném návrhu blízké podobě Parlamentem v dohledné době přijat. Při jeho důsledném naplňování může v mnoha směrech snížit zbytečnou byrokracii, současně však účinněji ochránit nezastavěnou krajinu a její charakter.

V letošním roce byl podpisem prezidenta rovněž završen ratifikační proces Evropské úmluvy o krajině, která respektuje hodnotu každé – nejen přírodě blízké a harmonické krajiny, a stanovuje přijmout strategie péče pro jednotlivé typy krajin. I ty byly naznačeny např. v příspěvcích o nivách a přifhraní.

Přestože současné trendy obhospodářování a péče o krajinu jsou v současné Evropě příznivé, působí stále výrazněji tlaky dynamicky se rozvíjejících mimo-evropských ekonomik, jejichž vlivy a důsledky lze těžko dopředu odhadnout. I těchto otázek se konference dotkla. Mnohé z nich dominovaly více než na oficiálním pódiu hlavně v kuloárech, které na většině konferencí jsou stejně důležité jako oficiální program. S postupující globalizací lze tedy předurčit téma konference příští, které zřejmě hranice Evropy překročí. Že se však současně nevzdálí našim luhům, hájům, sadům, borům, skalínám, biokoridorům, průlehům, větrolamům, mezím, interakčním prvkům apod., tedy zůstane věrná české kotlině i zemi moravskoslezské, můžeme si být docela jisti.

Takže ať žije Tvář naší země v globalizovaném světě r. 2007.

*Ing. Igor Kyselka, CSc.
Ústav územního rozvoje*

Ilustrační foto © archiv autora